Глянувши на Івана Павловича, одразу й не вгадаєш професію цієї людини. В його зовнішності стільки доброго, мудрого спокою, неквапливості й навіть сором'язливості, що скоріше може здатися, ніби він бджоляр або садівник, ніж представник рідкісної професії — тигролов.

Блакитні, завжди усміхнені лагідні очі, велика, густа сріблясta борода, широке, типово російське обличчя, яке викликав довіру до себе і в дорослого, і в дитини. Слухаєш його м'який грудний голос — і не віриться, що перед тобою гроза тигрів; але міцні руки, мускулясті й розвинуті, як у борця, свідчать про велику силу, необхідну мисливцеві у рукопашній з могутнім і спритним звіром.

Невеликий рублений дім Богачова стоїть на піщаному березі Амуру. Під час повені звичайний рибальський човен Івана Павловича підходить майже до самого ганку — так близько від садиби хлюпаються амурські хвилі.

Частенько навідуються до Івана Павловича його чисельні друзі — мисливці, журналісти, художники, вчені, лісники, піонери. Любов і повагу до себе Іван Павлович здобув не лише своєю мисливською звитягою — він упіймав тридцять шість тигрів,— але й безмірною добротою до людей. Бува, заблукає дитина в лісі — Богачов розшукає, чи захворіє хтось — принесе домашніх ліків: ведмежої жовчі або

пантів, а то й женьшень роздобуде. Багато разів водив він через гори експедиції, знаходив серед боліт літак, що зробив вимушену посадку, затримував порушників кордону. І ніколи не хвалився своїми подвигами. А почнуть, було, при ньому згадувати його заслуги — зніяковіє, почервоніє, наче юнак.

Влітку довкіл богачовського будинку зеленіє город. Довгі грядки огірків та томатів межують із солодким перцем і синіми баклажанами.

На низині серед головок пишної капусти тьмяніє буряк, трохи далі, зблискуючи смугастими боками, лежать кавуни. І все це біля річки — тут палицею докинути до Амуру. Любив Іван Павлович порибалити, брав він на перемет п'ятикілограмових коропів і верховодок, ловив у сіті жовтощоків та страшнуватих змієголовів.

Але ні город, ні риболовля не захоплювали Івана Павловича так, як мисливство. Ця пристрасть не меншала з віком і щоосені відривала його від родини й хатнього тепла, кидала в неходжені уссурійські джунглі. Дружина Івана Павловича давно вже звиклася з нелегкою долею подруги звірового мисливця, який надовго зникає в тайзі, полишивши на її плечі всі турботи про дітей і господарство. Лише дрібна сльозинка в очах жінки виказувала її хвилювання і тривогу за чоловіка, коли він, бувало, готувався в дорогу. Старанно, з любов'ю укладала вона в клунок алюмінієвий його казанок, ложку, кварту, сірники, мішечки з сухарями, сіллю, цукром і чаєм. Все належало розташувати так, щоб під час ходьби клунок не гримів і його зручно було нести. Більше за всіх не хотіли розлучатися з дідом маленькі онучата, які любили його, може, навіть більше, ніж своїх батьків, хоч він ніколи не сюсюкав з ними, говорив, як з дорослими.

Велика родина Богачових жила дружно: лагідний, поступливий характер був у господаря. Лише в одному Іван Павлович був упертий і не любив міняти свого рішення — коли йшлося про полювання.

Варто було випасти пороші, і ніхто не міг уже умовити його посидіти вдома, навіть коли він був недужий.

— Нічого, в лісі вичухаюся! Ач, який сніжок м'який посипав, треба йти...

Доводилось і мені разом з Іваном Павловичем ловити звірів. Про одне з таких полювань я й хочу розповісти.

На Приамур'я я приїхав як молодий мисливствознавець і палав бажанням піти полювати на тигрів. Уже тоді я знав з розповідей місцевих натуралістів, що далекосхідний довгошерстий тигр — найбільший представник тигрячого роду, що вага його досягає чотирьохсот кілограмів, але за вдачею це миролюбний звір. Випадків людоїдства за ним не помічали. Моєю мрією було добути тигрячу шкуру, але Богачов не поділяв таких планів.

— Хочете, підемо на тигрячі лови? Стріляти тигрицю немає рації, вона через рік-два знову тигренят принесе.

Пропозиція була зваблива. Лишалося чекати зими, коли можна розшукати тигрячий виводок.

У тридцяті роки тигрів на Далекому Сході стало мало, і звіроловам доводилося платити по двадцять карбованців за одне лише повідомлення про свіжі сліди цього звіра. І ось у кінці грудня зі станції Облуччя надійшла телеграма Богачову: "Знайшов слід трьох тигрів. Авдєєв". Збиралися поквапливо. Іван Павлович узяв із собою племінника Прокопа. В купе транссибірського експреса Хабаровськ — Москва одразу почалися мисливські суперечки.

— Хай так, природа Індії, звісно, розкішна й мальовнича,— говорив молодий фотокореспондент.— Там полювання на тигрів-людожерів екзотичне. Мисливці у білих кітелях і коркових шоломах, озброєні багатозарядними карабінами — "манліхерами" — і сідають з метою безпеки у сталеві клітки, встановлені на спинах слонів. Але чи потрібні при цьому сміливість, відвага і мужність? Якщо потрібні, то тільки загоничам-індусам.

— Ну, мушу сказати, полювання у джунглях завжди небезпечне,— заперечував літній актор, який завітав до нас у купе.— Це не те, що в тайзі. Та й узагалі якось не віриться, щоб у Сибіру, у царстві снігів і морозів, водилися тигри і їх можна було ловити голими руками!

— Не в Сибіру, а на Далекому Сході! — мимоволі вихопилось у мене. — І даремно не вірите. На екрани країни невдовзі вийде фільм, в якому ви побачите, як наші мисливці беруть тигра саме голими руками, якщо не вважати зброєю бинти, щоб зв'язувати лапи, та невеликі рогульки, які вирубують на місці двобою зі звіром.

У розмовах час минув непомітно.

Ми приїхали в Облуччя і пробули там два дні. Крім Авдеева, до нас приєднався Ференцев — досвідчений місцевий звіролов.

Наш незвичний одяг і зброя привернули увагу міліції. Нас викликали у відділення.

— Невже ви Богачових не знаєте? До чого ця формальність! — обурювався я.

Худорлявий неквапливий міліціонер, неначе кепкуючи з моєї гарячковості, спокійно заперечив:

— Людина складається з двох елементів: душі та документів. Мені відомі Богачови, але перевірити дозвіл на зброю ми мусимо. А з якою метою тигрів ловите?

— Для зоопарків. Наші звіринці вимінюють на цих тигрів за кордоном і слонів, і левів...— пояснив Іван Павлович.

Нарешті ми опинилися в тайзі. Сліди тигрів Авдеев побачив у верхів'ях ріки Сутари. Кілометрів із п'ятдесят ми проїхали попутною машиною, а далі пробивалися на нартах. Роль їздових собак у нас виконували п'ятеро тигрятниць. Строкаті, з висячими вухами, вони скоріше нагадували звичайних дворняжок, ніж звірових лайок. Кормом їхнім була кета. Харчі, боєприпаси й намети були приторочені до саней.

Самим нам довелося йти пішки, інколи на крутих підйомах ми допомагали собакам тягти нарти.

Богачов був одягнутий у куртку з сірого солдатського сукна і такі самі шаровари. Ноги його щільно облягали шкіряні шкарпетки — олочі, зроблені з м'якої лосячої шкіри, всередині вислані травою, за тепло і м'якість названою китайцями травою-шерстю. Шапку носив Богачов з димчастої цигейки. Колір його одягу так мало відрізнявся від сірих стовбурів дерев, що, коли він стояв непорушно, то зливався зі тлом зимового лісу і ставав ніби невидимий.

У ліс ми вийшли на світанку. Денні переходи наші не перевищували п'ятнадцяти кілометрів. На третій день Авдеев вивів нас на тигрячий слід. Високо в небо простяглися темно-зелені, неначе з підстриженими верхівками, крони кедрів, між ними, мов башти, стояли дуплясті вікові липи й тополі в три-чотири обхвати. Де-не-де дерева були повиті виноградом. На снігу між деревами ми побачили відбитки круглих чотирипалих слідів володаря джунглів — тигра. Зрідка серед колод пробігала величенька охриста гімалайська куниця. Незважаючи на зимову стужу, ліс бринів пташиними голосами: перегукувалися дятли й синюваті сороки, співали снігурі.

Звичайно з настанням сутінків ми ставили намети десь біля гірського струмка.

Що може зрівнятися з мальовничістю північних зір! Люди з півдня не знають їх. Там, тільки-но сонце сховається за обрієм, настає темрява. А тут вечірня зоря світить годинами, вона то палає на небі червоним розлитим золотом, то переливається райдужного кольору перламутром і перлами. Схожі на шматки бурштину, нависли над лісом хмари. Змовкли пташині голоси...

Ось і готова вечеря. Насипаємо в миски юшку і, голосно хрумкаючи сухарями, перебираємо в пам'яті все бачене за день.

— Кабанячих та ізюбрячих слідів багато,— розмірковує вголос Богачов.— Певно, тигри поблизу: годуватися є чим.

— А що, хіба тигр не розжене кабанів та ізюбрів? — питаю Івана Павловича.

— Ні. Інколи диво бере: тигри на сонці таборяться, а тут-таки, поряд, табуни кабанів пасуться, ізюбри ходять. А от вовчого сліду не зустрінеш. Тигриця вовків, як кішка мишей, всіх переловить. Тигр кабана тихо бере, крадькома: підповзе проти вітру ближче, два-три стрибки — і на ньому. Встромить ікла в карк, тріснуть шийні хребці в кабана, і дух з нього одразу геть, тільки писнути встигне. А якщо тигр промахнеться, то не доганяє. Підійде до кедра, встромить в кору кігті, пошкребе дерево від люті — і посуне шукати інший табун.

Від залізної пічки в наметі стає жарко. Після вечері сон приходить швидко, і розмова припиняється на півслові...

На шостий день пошуків ми побачили свіжий тигрячий слід. Навіть при легкому дотику до нього сніг осипався з країв лунок і, як кажуть мисливці, здавався теплим. Усі схилилися над слідом.

— Тигриця з двома тигренятами,— визначив Богачов.

Треба мати багаторічні навички справжнього слідопита, щоб розрізнити вм'ятини од відбитків різних пальців і безпомилково визначити кількість звірів, які пройшли слід у слід. Тигролови почали радитися. Вислухавши всіх, Богачов сказав, що нам треба перевалити у сусідній видолинок, переночувати там, а на ранок порожнем спробувати з собаками догнати тигрів.

Переходячи струмок, який не весь іще взявся кригою, Іван Павлович зламав довгу порожнисту стеблину дудника і, встромивши один її кінець між крижинами, другий узяв у рот і швидко напився.

Те, що тигри десь близько, підтвердила й знахідка наполовину з'їденої кабанячої туші. Сікач не встиг ще промерзнути: тигри залишили свою здобич перед світанком.

Далі йти не можна було. Ми спустилися у першу-ліпшу низинку, почали влаштовуватися на ночівлю з усіма пересторогами: дерев сокирою не зрубували, розмовляли пошепки, дрова пиляли в наметі. Ситно нагодувавши собак, міцно поприв'язували їх окремо одну від одної, розчистивши сніг для лежбищ.

Усіх хвилювала майбутня зустріч зі звіром, який уміє захистити себе, і тільки Іван Павлович, здавалося, був цілком спокійний. Він по-господарськи оглядав в'язки — короткі мотузки, зроблені з м'якого прядива та бинтів. Прокіп із Авдєєвим розкладали по клумаках патрони: їх завтра потрібно буде багато. Приготування були закінчену але спати не хотілося. До ранку лишалось багато часу. Я попросив Івана Павловича розповісти все, що він знає про тигрів, і розмова затяглася до пізньої ночі. Богачов став відновлювати в пам'яті особисті спостереження, накопичені за п'ятдесят років полювання в уссурійських хащах.

— Легше за все було б ловити маленьких тигренят — до року, але мати їх не водить за собою,— говорив він.— Їжу в лігво носить. Лігво знайти важко. Якщо тигриця гине, то однолітні тигренята не виживають. Знаходив я тигренят, які позамерзали. Були вони худі.— шкіра та кістки, без матері з голоду пропали. Мене часто запитують: як ми ловимо тигрів? Беремо ми двох— і трирічних тигренят, яких мати починає привчати до ловів. Трапляється, таке кошеня більше ста кілограмів важить, лапи й довбешка в нього, як у дорослого. Старого тигра не впіймаєш. Він собак усіх переб'є вмить.

І для людини небезпечний. Щоправда, одного разу ми з братом узяли дорослу тигрицю — років п'яти, руку це вона мені пошкодила.

— А на людину тутешній тигр нападає?

— Ні. Як прийшли ми на Амур та почали стріляти тигрів, а потім живцем ловити навчилися, звір почав боятися. Пішов у глухі нетрі, навіть худобу не займає.

— А в місцях цих він єдиний господар?

— Не зовсім,— усміхнувся Богачов.— Великий бурий ведмідь його інколи кривдить. Якось на Кафені я вистежував тигра. Йшов він по слідах великого ведмедя. Дивлюся, звернув убік, обійшов півколом — і назустріч. Ну, думаю, схопив кошлатого, коли ні, не вдалося: на снігу ведмежа й тигряча шерсть жмутками валяється, чагарник у крові. Сліди — в різні боки: ведмежий у бік сопки пішов, а тигрячий — у видолинок. Придивився я до сліду —лапу передню тигр тягне. Цього разу йому від ведмедя перепало. Потім від удегейців чув, що у верхів'ї Кафену живе кульгавий тигр. Так, тигр із ведмедем немирно живуть: молодих ведмедів тигр убиває і їсть, а до старих сам на обід потрапляє. Не раз доводилося знаходити і задавлених ведмедем тигренят.

Слухаю розповідь Івана Павловича, а сам думаю про завтрашній день: чи зуміємо наздогнати тигрів? Адже для цих звірів не існує великих відстаней, коли вони, відчувши небезпеку, полишають непевні місця.

Прокинулися ми на світанку. Приготували добрячий сніданок. Собак годувати не можна: стануть неповороткі й не будуть люті. Зібрали рюкзаки. Іван Павлович говорить повільно, спокійно, неначе напучує:

— Дворічні тигренята — кілограмів по сімдесят. Вони в біді одне одному не допомагають, але мати захищатиме своїх дітей. Тому і пильнуйте: коли б нам не згодувати собак тигриці — без них ми нічого не здобудемо. Треба її якомога далі відігнати. Це зробить Ференцев. Намордник надягатиму я. Прокіп в'яже праву передню, Авдеев — ліву передню лапу. Ну й ви допомагайте, якщо зможете,— і він довше, ніж

звичайно, затримав на мені погляд, немовби вивчаючи, чи здатен я на таку справу.

— Остерігайтеся братися за лапу низько, щоб пазурами не зачепив. Якщо звір у котрогось зубами вчепиться — терпи, лапу ні за що не випускай. Коли собаки тигра затримають, виходьте обережно із схованки та мене тримайтеся, не бійтеся, не з'їсть!

Сонце ще не встигло відірватися від обрію, коли ми полишили намети, ведучи на повідцях собак. Над південним урвистим схилом сопки, біля великої стрімкої кручі, з карканням кружляло гайвороння.

— Бачать поживу, та когось бояться,— із цими словами Богачов попрямував до кручі.

Невдовзі ми стояли біля тигрячого лігва, поряд з яким валялися жалюгідні рештки двох поросят. На вершину сивої від інею сопки тягайся махові, зовсім свіжі сліди. Видно було з усього, що ми потурбували тигрячу родину, яка щойно тут відпочивала. Собаки, повискуючи, рвалися з повідців, чуючи звіра.

— Стріляй, хлопці! — голосно крикнув Богачов і тієї ж миті розрядив свою гвинтівку в повітря.

Ми наслідували його приклад. Безладна стрілянина й вигуки людей розляглися лісом. Всі чимдуж кинулися по тигрячих слідах. Тигриця бігла величезними стрибками, тигренята, ледве встигаючи за нею, весь час збочували. Богачов підкликав Ференцева:

— Відганяй матку! Пробіжиш метрів двісті — починай стріляти. Кілометрів зо два пройдете — кидай, повертайся на гавкіт собак.

Ференцев зник, а Богачов звернув на поодинокий слід молодого тигра й додав ходи. Пройшовши з кілометр, він зупинився.

— Відпускай собак,— по цих словах він відв'язав свого Рябчика. Стрімкими клубками, унюшивши слід, собаки замиготіли в хащах.

— Доганяй! — підбадьорював їх Богачов.

Від швидкої ходи стало жарко. Я розстебнув комір. Піт великими краплями падає з чола на сніг. Старий звіролов біжить попереду. Ми насилу встигаємо за ним, часом переходячи з бігу на крок.

Скотились у низину і піднялись на стрілку. Тут зупинилися, мов прикипіли: з вершини сопки долинав шалений собачий гавкіт. "Прихопили?" — подумав кожен, і, не чекаючи команди, ми всі гуртом кинулися на цей гавкіт, перестрибуючи через колоди, ламаючи кущі, важко дихаючи.

Здавалося, що собаки гавкають десь поряд, але мм пробігли чималу відстань, а їхній лемент не ближчав. Спершу я біг поряд з тигроловами, не зважаючи на гілки колючого чагарника, що стьобали по обличчю, але що крутіший ставав підйом, то важче було встигати за ними. Від утоми й швидкого бігу в мене підламувалися ноги, голова гула, бракувало повітря, темніло в очах, але я ладен був ліпше померти, ніж відстати від товаришів. Хапаючись за кущі, відштовхуючись од дерев, я вже швидше здирався схилом, ніж біг. Мисливський азарт і вірність товариству штовхали вперед, хоч сили вже вичерпалися.

Собаки надривалися десь близько. Тепер, крім їхніх голосів, чулося гучне рикання звіра.

Я зупинився, щоб роззирнутися і відсапатися.

Трохи попереду, біля кедра, стояв Іван Павлович. З виразу його обличчя я зрозумів, що він бачить звіра й обмізковує план дій. Але ось він поманив нас жестом і швидко став скидати з себе куртку.

— Тримайтеся ближче до мене,— шепотів він.— Коли тицьну йому в зуби куртку, кидайтеся гуртом і притискайте до землі.

Сторожко, під прикриттям товстих дерев, Богачов став підходити до тигра. Я йшов за ним, силкуючись роздивитися страшного звіра. Почувши нас, собаки зі ще більшою люттю почали насідати на свого Ворога. Ступивши крок з-за ялини, я побачив тигра. Він здавався дорослим звіром. "Невже це тигреня? Ні, нам його не взяти!" — ворухнувся сумнів.

Довга шерсть на вигнутій спині тигра стояла сторчма. Побачивши нас, він глухо рикнув і, не звертаючи уваги на оточуючих його з усіх боків собак, великими стрибками помчав на нас. Чиє серце не здригнулося б, побачивши розлюченого тигра, який біжить прямо на тебе! Мимоволі ховаюся за дерево. Два пси, вчепившись мертвою хваткою у боки звіра, уповільнювали його біг. У мене перехопило подих, коли Іван Павлович зробив крок назустріч тигру й тицьнув йому в ощирену пащу приклад гвинтівки, обмотаний курткою.

Неначе в живе тіло, вгородив тигр ікла та кігті в сукно, що пахло людським потом. Цієї миті тільки й чекав Богачов. З юначою спритністю він кинувся на тигра. Вчепившись залізними пальцями в його шию, всією вагою свого тіла притис він тигрячу голову до землі. Але не втриматись би старому тигролову на смугастому звірові, коли б мисливці не поспішили йому на підмогу.

Тигряча туша зникла під мисливцями та собаками, які навалилися на нього. Прокіп з Авдєєвим швидко наклали в'язка на передні лапи. Здавалося, лови закінчилися. Проте ні!

Зібравши всі сили, яких додав переляк, тигр шарпнувся, порвав пута, струснув із себе людей, і, вислизнувши з рук, кинувся навтіки. Собаки рвонулися за ним. Піднявши з снігу загублену під час боротьби шапку, Іван Павлович перевів подих:

— Все одно скрутимо!

Підбіг Ференцев. Досвідчений звіролов, він умить збагнув, що сталося.

— Може, вила вирубаємо? — запропонував він.

— Впораємося й так. Гайда доганяти!

І ось знову біжимо за Богачовим. Тепер деякий страх змінюється в моїй душі впертістю, бажанням будь-що оволодіти звіром. Віддалік чути гавкіт: собаки знову "посадовили" тигра. Поспішаємо до них щосили, але коли до тигра залишається близько сотні метрів, Богачов зупиняє нас:

— Перепочиньмо трохи.

Калатання серця відлунює у вухах, ми знімаємо рюкзаки, готуємо в'язки.

— Ну, рушаймо,— каже Іван Павлович і впевнено йде до тигра, ми гуртуємося навколо нього: разом почуваєшся дужчим, та й звіра так легше схопити.

Цього разу тигр уже не з такою швидкістю нападає на нас. Його шкура місцями забруднена кров'ю, зіниці розширені й миготять зеленуватими вогниками, дихання уривчасте. З усього видно, звір знемагає в боротьбі, але ми натомлені ще більше. Знову відчайдушна сутичка, в якій люди, собаки і звір змішалися в один клубок.

Тут-таки й став у пригоді розрахунок, якому Богачов надавав великого значення. Кожен швидко і впевнено робив те, що йому було доручено бригадиром. Невдовзі передні лапи були міцно стягнуті Прокопом і Авдєєвим. Ми з Ференцевим тримали задні, Іван Павлович притис голову. Коли лапи були зв'язані разом, Богачов обережно став

накидати зашморг на роззявлену пащу тигра, якого в цей час троє мисливців утримували за шию. Передчуття швидкої перемоги додало всім сили.

Бачу, що тигр крутить головою і не дає Богачову затягти зашморг, і намагаюся допомогти тигролову.

— Іване Павловичу, а що далі робити?

— Тримайте за хвіст!

І лише після того, як я, не вагаючись, виконав наказ бригадира, всі розсміялися.

Але хіба можна було образитися на жарт в таку радісну хвилину!

— Ну, от і сповили кошеня,— зітхнув полегшено Богачов.— Тепер розходься, хлопці!

Наче випробовуючи мотузки на міцність, тигр шарпнувся кілька разів, а потім закружляв на снігу відчайдушним жовтим колесом. Собаки сполошилися, кинулися на звіра. Довелося їх переловити і всім надіти намордники. Швидко нарубали ми ялинового гілля й обережно поклали коштовну здобич на м'яку зелену постіль.

Спалахнуло вогнище. Сидячи півколом біля вогню, ми чекали, коли в казанку закипить вода, в якій плавала для запаху кора лимонника.

— Чай не п'єш — то звідки сила? — жартував Іван Павлович.— Надвечір, може, другого наздоженемо.

Відпочивши і підкріпившись вареною кабанятиною, ми пішли доганяти титрів, залишивши Ференцева стерегти бранця. Але хоч

скільки пускали собак, догнати тигреня не змогли. Певно, мати вивела його далеко звідси. Поночі, ледь живі від утоми, повернулися ми до Ференцева. До ранку подрімали біля вогнища, а ледь зарожевіло крайнебо, рушили назад.

Здобич везли на двох зв'язаних разом лижах. Так закінчилися наші лови — звичайні для Івана Павловича Богачова.

Мені вони запам'яталися надовго, і хоч скільки потім ми блукали з ним лісами, я завжди пам'ятав враження від перших ловів тигра, під час яких я по-справжньому познайомився і полюбив цього пристрасного й мудрого мисливця.